

»Slike iz Bosne« so prezanimive, nerad jih položiš iz rok, dokler jih vseh ne prebereš. Jedinu to moti precej, da ni pisatelj pretolmačil onih mnogobrojnih turških besedij, katere se nahajajo v knjigi. Ne samo, da so nerazumljive Slovence, ampak tudi velika večina hrvaških čitateljev jih ne bode umela. Seveda se podajo v govoru, in tudi mohamedancem bodo ugajale, a pretolmačile naj bi se bile. Vendar to sem opomnil le za drugo priliko. »Slike iz Bosne« so navzlic temu lepe, verne slike hrvaškega naroda v Bosni, kateremu želimo tudi mi z darovitim pisateljem: »Bože daj i nakloni! Da poslije mračnog doba bratske nesloge ogranu hrvatskomu narodu na osnovu bratske ljubavi, pažnje i pobratimstva dani sreće i blagoslova!« A mi pravimo še: — i krščanske prosvete! Bog daj!

2. Ksaver Šandor Gjalski: »**Iz varmegjinskih dana**«. Portreti, akvareli i razne risarije. 8°. Str. 275. Cena 75 kr. — Že mnogokrat se je bavil »Dom in Svet« z darovitim hrvaškim pisateljem Gjalskim. Omenjena knjiga je nov dokaz njegovega uma. Prijazno Zagorje s starikavimi poslopji zagorskih šljivarjev, malih plemenitažev in grajščakov, in staro, veselo življenje v onih kurijah je Gjalskemu predmet za lepe slike. Kolikrat nam je že pisal o tem, in vendar dobiva vedno novih snovij in novih zanimivostij! Tu srečamo že znane osebe, s katerimi nas je seznanil Gjalski že v črticah: »Pod starimi krovovi«, a njim so se pridružili novi junaki iz onih blaženih dnij stare varmegjije (županijske sodnije), ko še ni bilo takega prepada med raznimi stanovi, a živelo se je in gostilo po onih starih plemenitaških dvorcih. Evo vam nekoliko izmed onih junakov!

Prvega srečamo lahkoživega, veselega »žitomirskega gospodina«, Imbrico Dobojevića, komornika nj. c. in kr. veličanstva, bivšega ogerskega gardista, podžupana in poslanca. Od nekđaj veseljak in vetrnjak, udal se je uživanju; to ga je naposled pokopalo. Iz gibkega gizdalina je postal slab, siromašen stavec, kateri je nosil obnošene suknje in pokrpane čevlje. Dobro je opisana tu vesela godba, a posebno se bode marsikateri smejal veselemu prizoru jurasora Šebešića. Kdo je pa ta pol-kmet, kateri živi v vednih tožbah in se ne more nikakor sprizjzniti z novimi uredbami, da plačuje davek in druge pristojbine? Kaj ga ne poznate? T. j.: perillustris ac generosus Ermenegildus Arpad nobilis Czintek de Vuczsjja Goricza itd., dasi vozi v Zagreb na sejem purice in opravlja druga ne baš plemenitaška opravila. Ker so se neplačani davki vedno bolj množili, prodali so Cinteku ono staro hišo prav tedaj, ko mu je siromašna žena povila toliko zaželjenega naslednika. A on, kateri se je nekđaj toliko protivil davkom, hodil je naposled po vaseh in rubil živino in druge stvari siromašnim kmetom, ki niso mogli plačati davka. »San doktora Mišića« je popreje že »Vienac« objavil. Ta malo čudna pripovedka kaže, kako se je dr. Mišiću pripetilo baš ono, o čemer je popreje sanjal. Poučna je »Idila staroga ljeta«. V tem res umetniškem slikanju, katero ti napaja srce z ugodnimi čustvi, v tem spretnem pred-

stavljanju raznih oseb nam je pokazal Gjalski, kako včasih baš najmanj sposobni ljudje z zvižajo in dobrikanjem priplezajo do visokih služb, a drugi sposobni, marljivi in pošteni zbok poštenosti ostajajo v zakotju. Kdo ne vé, da se je to dogajalo na Hrvaškem že popreje, a danes žal še v večjem številu! V »Starcih« je pokazal pisatelj zopet nekatere osebe starega kova, kakoršnih bi sedaj zaman iskal. V naslednji sliki evo nam sodnika Krupića, navdušenega za Oggersko in za njene uredbe, pa njegovo stariškavo teto ekscelencijo baronico Horst von Montecivico und Lukasfalva, katera je živela le za nemško Avstrijo in vse ograje, vrata in mostičke okrog svoje grajščine oličila s črnozolto bojo! Ker so jo prezrli pri prihodu nadvojvode, bolelo je to neizmerno staro dvorsko gospo, zmešalo se ji je v glavi in žalostno je končala življenje v nekem dunajskem zavodu, kamor so privedli pol leta kasneje tudi sodnika Krupića, kateri je preveč ljubil vinsko kapljico in lahkoživje. Epilog: »Varmegjija« kaj umestno dovršuje celo knjigo in nam podaje nekoliko črtic o slavni, stari varmegjiji. Bila je, ni je več!

Ni ga med hrvaškimi pisatelji, kateri bi umeli pisati tako mikavno, živo in verno, kakor zna Gjalski. Ne čudimo se, da ga tuji pisatelji tako marljivo prelagajo v svoj jezik. Tudi »Varmegjinski dani« so mu le na čast. Celu knjigo preveva nekak zdrav humor, kateri je, rekel bi, na nekaterih mestih skoro malo na kvar istini, vendar to bode čitatelj rad pregledal zaradi drugih vrlin. — a.

»**Cesarizam i bizantinstvo**« u poviesti iztočnog razkola. Napisao dr. Ivan Marković, franjevac države presv. Odkupitelja. Dio I. Zagreb 1891. Vel. 8°. Str. XXIX. + 551. — To delo spada brez dvombe med najvažnejše znanstvene proizvode, kar jih je lanskega leta v hrvaškem jeziku zagledalo svet. Tukaj nam učeni pisatelj na podlagi mnogih starejših in novejših zgodovinskih virov dokazuje, kako poguben je bil bizantinski cesarizem za duševno življenje naroda in zlasti za cerkev, dokler ni bruhnul nesrečni razkol, ki je napravil strašen prepad med vzhodnim in zahodnim svetom. — Kaj pa je cesarizem? Na to nam pisatelj odgovarja v »pristopu« (str. 1—33), opisujoč borbe, ki so jih imeli rimski papeži z zahodnimi vladarji: Politika, ki razven države ne priznava nobene druge oblasti, to je cesarizem. »Cesarizam je« besede so pisateljeve, »nezakonito i neopravdano pretjerivanje carske vlasti. Cesarizam nad sobom, ni uza (zraven) se, ni u okviru države ne može, da podnosi (ne more trpeti) nikakve druge vlasti, ma zvala (naj se imenuje) se ona roditeljska, građanska, crkovna. Cesarizam hoće, da vlada religijom kao i svakom državnom institucijom. Misli, da mu je prosto izpravljati (popravljati), izmjenjivati (izpreminjati) i samu vjeru, prema svojoj čudi i samovolji.«

A carigrajski cesarizem je še nekaj posebnega. »Njegova nam poviest iznosi pred oči osim (razven) neizmjerne oholosti sve mane (napake), sve grdobe, sve zloće, sve sramote, što ih možeš zamisliti u najnižim slojevima (vrstah)

ljudskoga društva, pa i puno više. Lukavstvo (zvičajnost), pretvaranje (potuhnjenost), licemjerje, pakost (hudobnost), sumnja, zavist, osvete, najnemoralnije pletke, nevjera, bezstidna (nesramna) i razuzdana nečistota, zvierna nemilost, bezbožnost: — sve je to najuže spojeno s carigrajskim cesarizmom. — Ta cesarizem je pokvaril narod, ostrapil mu kri v žilah, zatrl grškega duha, značaj, poštenje, ljubezen do slobode, resnice in pravice. Nekdanji grški ponos se je izpremenil v ošabnost in neumno preziranje vsega, kar ni grško.

Z jedne strani neizmerni napuh, z druge pa najhujše, res robsko ponižavanje človeške časti na korist oseb, ki so večinoma po velikih hudodelstvih zasedale najvišja mesta v državi —, to je bizantinstvo. Strašna osoda Bizanca je naravni nasledek take vlade. Cerkev je izgubila svojo slobodo in se je kakor veja odtrgala od svojega debla, v narodu so se posušile državljanske kreposti, ki so podlaga državi: bila so torej na široko odprta vrata napredujočemu mohamedanstvu. Bizanc je dobil, kar je zaslužil, ali nasledki njegovega cesarizma še tiščé, kakor móra, milijone duš. — V 25. poglavjih nam pisatelj obširno črta zgodovino Bizanca od onega časa, ko je postal stolica rimskih cesarjev, do Focija.

Celo delo kaže veliko, nenavadno marljivost, vstrajnost in natančnost, kakor tudi globoko učenost, strokovnjaško spretnost in resnobnost. Delo se ne prepira z nasprotnikom, ampak je čisto zgodovinsko. Pisatelj je vsako trditve, prej ko jo je zapisal, postavil pod oster kritični nož, zatorej se tudi spis odlikuje v natančnosti in nepristranosti. — Da, tako se razlagajo težka zgodovinska, cerkvena in verska vprašanja, kakor je bizantinski razkol. Ko bi se tudi z nasprotni strani tako nepristrano in trezno pretresoval ta predmet, kmalu bi se izpolnile želje vsakega pravega in zavednega Slovana, kmalu bi izginil globoki prepad, ki loči vzhod od zahoda, in dva, doslej nasprotna sveta, podala bi si bratsko roko. — S tem delom si je pisatelj pridobil velike zasluge za krščanstvo, zlasti za slovanstvo in še posebej za svoj narod, kateremu je nesrečni razkol vsekal strašne rane. Carigrad je imel veliko in važno ulogo v zgodovini južnih in vzhodnih (ruskih) Slovanov, zatorej bode Markovićevo delo gotovo zanimalo ves učeni slovanski svet, ker, kakor smo že omenili, ni pisano samo za bogoslovca, ampak sploh za vsakega izobraženca. Ta knjiga ne podaje zabavnega berila, pač pa bogat znanstven zaklad, zatorej treba misliti, kadar jo bereš. Cena knjige je primerno majhna: velja za one, ki so jo že prej naročili 2 gld., za druge pa 3 gld. Škoda samo, da je malo iztisov tiskanih čez število naročnikov; kdor hoče torej imeti to krasno delo, naj si je kar hitro naroči. Dobi se v »Dionički tiskarni« v Zagrebu in drugodi. — Upamo, da bode kmalu izšel tudi 2. zvezek, in takrat bomo imeli zopet priliko govoriti o tem znamenitem delu. F.

»**Ruska škola**«. Sastavio Antun Radić. 8°. Str. 64. Cena 60 kr. — V novejšem času zavzema ruska književnost gotovo prvo mesto

v Evropi, zato se tudi ruski jezik vedno bolj čišla v olikanih vrstah vseh narodov: Ruskega jezika se učé Angleži, Francozi in Nemci; kaj čuda, če se tudi Slovani vedno bolj zanimajo za rusko slovstvo! Saj se ga drugi Slovani naučimo mnogo laže, kakor n. pr. Nemci ali Angleži. — Kako se naši bratje Hrvati zanimajo za rusko slovstvo, pričajo mnogi prevodi imenitnejših ruskih pisateljev, a opaza se že tudi sicer semtertje ruski vpliv. Lani se je ustanovilo v Zagrebu tudi posebno društvo, kateremu je namen pospeševati učenje ruskega jezika.

Udom tega društva je menda namenjena v prvi vrsti »ruska škola«. Pisatelj je popolnoma več v ruščini in je tudi svojo nalogo dobro dovršil. Začetnikom ne koristijo dosti obširna in zamotana slovniška pravila; pisatelj razvija v tej knjigi kratko in jasno samo najvažnejša pravila o izgovarjanju in oblikoslovju ruskega jezika. Za vajo podaje povest J. Turgenjeva »Življa mošči«, z naglasom, izgovorom in natančnim hrvaškim prevodom. Na koncu je tudi slovar manj znanih in samo ruskih besed. Posebno je dobro, da je naznačen in izvorniku naglas, ker prav ta dela velike težave pri učenju raznih slovanskih jezikov. Sezite Slovenci, ki se želite učiti ruščine, po to knjigo, ki bode zlasti začetnikom pri učenju več pomagala, kakor razne praktične in nepraktične nemško-ruske slovnice! F.

»**Učiteljski koledar za prestupnu godinu 1892.**« Izdalo ga učiteljsko društvo požeške doline u korist zaklade za učiteljski konvikt. Vez. 16°. Str. 319. Cena 80 kr. — Zadnjič je oglašil »Dom in Svet« Popotnikov koledar za slov. učiteljstvo, evo ga podobnega hrvaškega, katerega veselo pozdravljamo zato, ker je prvi hrvaški učiteljski koledar, in ker ga je izdalo marljivo učiteljsko društvo lepe požeške doline. Razven navadnih koledarskih podatkov prinaša nam koledar popoln imenik učiteljstva na Hrvaškem in v Slavoniji, a obeta v prihodnje imenik tudi iz drugih krajev, kjer se hrvaško govori. Dobro se mu podaje životopis za hrvaško učiteljstvo prezasluznega moža, pisatelja Ivana Filipovića. Posebno pripraven je oni prostor za dnevnik, kjer so razni podatki za učiteljstvo zaslužnih mož, ne samo hrvaških, ampak tudi drugih narodov, potem tudi pisateljev in drugih v zgodovini znamenitih ljudij. Učitelj, ki bode rabil ta koledar, zapomnil si bode nehoté marsikaj od tega, in dobro mu bode došlo. Na koncu so pridejane dolžnosti učitelja v pojedinih mesecih in razne druge drobtinice. Izdanje koledarja je okusno, le vez je slaba, kar ne bi smelo biti pri knjižici, katera se leto dnij po žepu nosi. Upamo, da bode v prihodnje bolje. Knjižica je zopet nov dokaz delavnosti učiteljstva hrvaškega, posebno v požeški dolini. Res čuditi se moramo, kaj je storila zloga in navdušenje v hrvaškem učiteljstvu. Evo jim »pedagogiskega shora«, »zaveze hrv. učit. društava«, evo jim sredi belega Zagreba ponosne palače: »hrvaškega učiteljskega doma«. A ako dá Bog srečo, sezidala bode njih požrtvovalnost tudi zavod za učiteljske sinove, v katerega korist je izdan gorenji koledar! To je vesel pojav. --a.